

H.P. Lovecraft

Narratologisk analys av atmosfär och fälor

Richard Pålvik

2013-06-11

Abstract

Title: H.P. Lovecraft. Narratologisk analys av atmosfär och färor (H.P. Lovecraft. Narratological Analysis of Atmosphere and Horrors)

Author: Richard Pålvik

Academic term and year: Spring 2013

Department: Department of Film and Literature

Supervisor: Anna Höglund

Examiner: Lars Elleström

Summary:

Even though the American author H.P. Lovecraft (1890-1937) has been praised as one of the most influential writers of horror literature in the 20th century, his style of writing has occasionally been criticized. Lovecraft was using a writing style based on strict scientific language, where the human condition and existence are irrelevant in the narrative. This includes less focus on character development and more on the importance of atmosphere and environments. I am presenting narratological analyzes of what is often considered to be three of Lovecraft's "greatest works": "The Call of Cthulhu", *At the Mountains of Madness*, and "The Shadow over Innsmouth." These analyzes are used to highlight Lovecraft's science-oriented language and narratological techniques, with the focus of studying what methods Lovecraft was using to give his works and his readers a sense of dread, hopelessness, and an alien atmosphere. I believe that the usage of scientific language creates a sense of authenticity, while the presence of strange alien names and phrases adds to the fantastic atmosphere. My intention with this thesis is to show that these literary techniques are not the product of an amateurish or untalented author, but that it actually fills a purpose, which you got to have in mind in order to understand the dark, fantastic world that he develops in the majority of his fiction. I also believe this is crucial when attempting to understand Lovecraft's influence and importance in the world of horror literature.

Key words: Lovecraft, narratology, atmosphere, horrors, fantastic

Innehåll

1. Inledning.....	4
2. Syfte och frågeställning.....	5
3. Metod	5
4. Valet av analyser	7
5. Tidigare forskning och bibliografi	7
6. Analys.....	8
6.1 ”The Call of Cthulhu”	8
6.2 <i>At the Mountains of Madness</i>	12
6.3 ”The Shadow over Innsmouth”	17
6.4 Språkets och stilens betydelse.....	22
7. Slutdiskussion.....	24
8. Sammanfattning	26
Källförteckning.....	27

1. Inledning

Många ser H.P. Lovecraft (1890-1937) som en av de största och mest inflytelserika skräckförfattarna under 1900-talet. Trots detta var han, i stort sett, okänd under sin levnadstid. Han levde ett isolerat liv, med ständiga ekonomiska problem. Han fick några av sina verk publicerade i skräckmagasinet *Weird Tales*, men fick ingen större berömmelse än inom sin grupp med brevvänner, varav flera av dem själva blev legender inom den fantastiska litteraturen. Det var inte förrän efter sin tidiga död i cancer 1937 som August Derleth och Donald Wandrei, en av hans korrespondenter, bildade företaget Arkham House i syfte att göra Lovecraft uppmärksammad till en större läsekrets.¹

Ett genomgående tema i H.P. Lovecrafts berättelser är kosmiska fälor, som August Derleth döpte till "The Cthulhu Mythos."² Enligt litteraturkritikern och historikern S.T. Joshi är inte detta så mycket en "filosofi" som det är "plot devices" för att uttrycka hans filosofi.³ Människan och hennes handlingar är oväsentliga i den stora kosmiska helheten. Det finns varelser i universum som existerar bortom mänsklighetens fattningsförmåga och detta lämnar människan utlämnad och försvarslös. Lovecraft utvecklade en personlig mytologi, där den uråldriga rasen "The Great Old Ones" blir synonym för dessa kosmiska fälor: inkräktare från andra dimensioner som strävar efter att ta över vår planet.⁴

Kritikerna har ofta anmärkt på Lovecrafts "omständiga", artificiella", och "svulstiga" stil.⁵ Bland annat säger Maurice Lévy i sin bok *Lovecraft: A Study in the Fantastic*: "It would be an exaggeration to make Lovecraft another Poe: Lovecraft had irritating naïvetés, verbal excesses, unpleasant political opinions."⁶ Dock har Lovecrafts efterföljare och beundrare ställt honom på samma piedestal som "de stora namnen", bland annat Edgar Allan Poe och Stephen King.

Om nu denna "artificiella" berättarstil som Lovecraft använde sig av är av tveksam karaktär, hur kommer det sig att den beundras av så många? Vad är det i hans språkbruk som hans beundrare ser som en styrka, men kritikerna som en svaghet? Det som jag ämnar presentera är ett blygsamt försök att skissa fram en förståelse för hur en till synes "stel" och stundtals "akademisk" berättarstil kan skapa en atmosfär av skräck, såväl som skildra kosmiska fälor fullständigt främmande från vår normala värld.

¹ H.P. Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft. Bloodcurdling Tales of Horror and the Macabre*, New York, 1982, s. xv

² Mattias Fyhr, *Död men drömmande*, 2006, s. 101f

³ S.T. Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, West Warwick, 1996, s. 403

⁴ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. xiii

⁵ Joshi, s. 652

⁶ Maurice Lévy, *Lovecraft: A Study in the Fantastic*, Detroit, 1988, s. 117

2. Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att undersöka vilka narratologiska metoder som Lovecraft använder i sitt skrivande när han gestaltar kosmiska färor och skapar atmosfär. Jag ska analysera Lovecrafts stundtals akademiska, stela språkbruk, och undersöka hur viktigt detta är för att förstå hans berättande och världsbilden som presenteras i hans prosa. Mina frågeställningar är följande:

- Hur använder Lovecraft språk och berättartekniker för att skildra kosmiska färor?
- Hur använder han dessa tekniker för att skapa skräckatmosfär?
- Hur viktigt är detta för att förstå hans författarskap?

3. Metod

Narratologi är enligt Lars-Åke Skalin ”studiet av berättandets och berättelsers natur, funktion och struktur.”⁷ Det kan innefatta analyser av olika berättarperspektiv, berättarröster (synliga eller osynliga), såväl som en berättelses tidsförlopp och hur det kan framställas beroende på olika synvinklar. Paul Cobley, i sin bok *Narrative*, är noggrann med att separera ”narrative” från ”story” och ”plot.”⁸ ”Story” är alla händelser som ska presenteras, ”plot” är kedjan som länkar dessa händelser så att de går ihop med varandra, och ”narrative” är presentationen av dessa händelser. Det är de narratologiska aspekterna som jag ämnar fokusera på när jag analyserar Lovecraft; jag riktar in mig på hur han presenterar händelseskeenden och vilka metoder han använder i sitt berättande.

Cobley talar vidare om ”Narrative levels”, det vill säga de nivåer i vilka berättarrösten vävs ihop.⁹ Den som presenterar materialet i en text är den så kallade ”Implied Author”; det är den som organiserar händelser och strukturerar handlingen i fiktionen. Ibland är det svårt att veta var ”Implied Author” börjar och ”Narrator” slutar. ”Narrator” kan beskrivas som en berättarröst som redogör erfarenheter och händelser i första eller tredje person, antingen en karaktär från berättelsen, eller en allsmäktig röst. Om verket till exempel presenteras som vittnesmål eller dokument i verket, kan ”Implied Author” vara den som sammanställt allt. Här behöver man nämna ett grepp inom litteraturen som ofta används för att skapa en falsk känsla av autenticitet: falskt dokument. Stéphanie Genty menar att samtidigt som det kan skapa problem att läsaren möjligtvis inte är lika insatt i vetenskapliga termer och dylikt som författaren själv, eller så menar hon ändå att det, för berättelsens skull, inte behöver vara negativt: “[...] degree of ‘authenticity’ or ‘truth’ of this fiction will be measured by the degree

⁷ Lars-Åke Skalin, ”Narratologi – studiet av berättandets principer”, *Litteraturvetenskap, en inledning*, Lund, 2002, s. 173f

⁸ Paul Cobley, *Narrative*, London, 2001, s. 4ff

⁹ Cobley, s. 138

of opacity presented to the reader: the less comprehensible the technical descriptions and concepts, the greater the sense of reality communicated.”¹⁰

Skalin hänvisar till Gérard Genette när han går in på begreppen ”distans” och ”fokalisation.”¹¹ Distans går in på begreppen ”showing” eller ”telling.” Det förra innebär att författaren presenterar berättelsen med värderingar och adjektivfyllda beskrivningar, medan det senare lutar sig till att hellre visa vad som sker och låta läsaren själv visualisera och fundera över händelseskeendet. Fokalisation är vad som återges av berättaren och bör därför inte förväxlas med berättaren själv.

Vidare är begreppet berättarröster något som bör tas upp.¹² I en homodiegetisk berättelse har berättaren, som karaktär, deltagit i handlingen, medan så inte är fallet i en heterodiegetisk berättelse. Det finns dessutom så kallad ”omniscient narration” (allvetande berättare): en berättarröst som har ”allsmäktig” kunskap om allt som sker i berättelsen, från handlingar till karaktärernas känslor och tankar.¹³ Om det bara är en karaktär finns det begränsningar om vad han/hon kan veta och då kan man även ifrågasätta berättarens pålitlighet.¹⁴ Även fast man stundtals inte kan vara säker på att berättarens ord innehåller hela sanningen, för att inte tala om de ”personliga värderingar” som oundvikligen inkluderas, så får läsaren ändå insikt i karaktären och dess sanna person; det som är sanningen för berättaren blir sanningen som läsaren påverkas av.

Dieges kan beskrivas som den berättade världen i den produkt som är berättelsen.¹⁵ En extradiegetisk position i en berättelse är när berättaren är utanför den dieges som han eller hon framställer. I motsats är en intradiegetisk när en berättare förtäljer en annan karaktärs historia. Ramberättelser är en sluten konstruktion av berättaren.

Narratologin, som beskriven ovan, är den metod som jag har valt till att besvara uppsatsens frågeställningar och syfte. Jag har valt tre av Lovecrafts högst värderade berättelser, två noveller och en kortroman, för att på djupet kunna studera vilka berättartekniska metoder som han använder i sitt författarskap.

¹⁰ Stéphanie Genty, ”Apparent truth and false reality: Michael Crichton and the distancing of scientific discourse”, <http://asp.revues.org/290> (18 mars 2013)

¹¹ Skalin, s. 182ff

¹² Ibid.

¹³ Cobley, s. 101

¹⁴ H. Porter Abbott, *The Cambridge Introduction to Narrative*, Cambridge, 2002, sjätte upplagan 2005, s. 69f

¹⁵ Skalin, s. 183f

4. Valet av analyser

Jag har valt berättelserna ”The Call of Cthulhu” (1928), *At the Mountains of Madness* (1931) och ”The Shadow over Innsmouth” (1936) till min analys.

Dessa tre verk anses höra bland Lovecrafts främsta alster och ”största” verk.¹⁶ De är alla, mer eller mindre, en del av den så kallade ”Cthulhu Mythos” som Lovecrafts mytologi har döpts till. ”The Call of Cthulhu” är den första novellen där varelsen Cthulhu nämns, vilken har blivit en viktig figur inom Lovecraftvärlden. *At the Mountains of Madness* kretsar kring historien bakom ”The Old Ones”, den utomjordiska rasen som Lovecraft ofta använder i sina verk, vilket gör den till ett viktigt bidrag. ”The Shadow over Innsmouth” vävs också in i mytologin eftersom havsvarelsen Dagon skulle kunna ses som Cthulhus tjänare.¹⁷

Jag är medveten om att man omöjligen kan undersöka hela Lovecrafts författarskap baserat på enbart tre av hans verk, men mitt syfte är att isolera och presentera typiska karaktärsdrag i dem, och ett språkbruk som jag menar är genomgående i större delen av hans litterära produktion. Dessa tre verk har narratologiska skillnader, såväl som skillnader gällande de faktorer som Lovecraft väljer att fokusera på för att bygga upp en stämning. Den gemensamma nämnaren i berättelserna är dock att de behandlar kosmiska färor och varelser bortom mänsklighetens fattningsförmåga. Även om det är skilda berättelser så tillhör de samma mytologi, och kan därför kopplas till varandra, och sålunda finns det aspekter som är gemensamma och genomgående, som är värda att analysera.

5. Tidigare forskning och bibliografi

Större delen av Lovecraftforskningen är samstämmig. Det är därför inte min ambition att presentera några ”nya” vetenskapliga teorier; det jag vill är att använda mig av den forskningen som finns för att söka en gemensam nämnare, för att uppfylla mitt syfte. S.T. Joshi är litteraturkritiker, författare, och en ledande auktoritet inom Lovecraftforskning.¹⁸ Hans arbete innefattar bland annat redigeringar av utgåvor av Lovecrafts poesi och prosa, men även litteraturkritiska arbeten med fokus på Lovecraft och samtida författare av fantastisk litteratur. Joshis *H.P. Lovecraft: A Life* är en omfattande biografi om Lovecrafts liv, filosofi och författarskap. Joshi skriver ingående och detaljerat om Lovecrafts författarskap och vilka verk som skrevs och publicerades under specifika perioder. I samband med detta erbjuder han analyser av dessa noveller innehåll, vilket bland annat innefattar de noveller som jag tänker

¹⁶ Michel Houellebecq, *H.P. Lovecraft: Emot världen, emot livet*, 2005, s. 28

¹⁷ Lévy, s. 83

¹⁸ ”S.T. Joshi’s Web Site 2010”, <http://www.stjoshi.org/> (9 mars 2013)

använda i min analys. I Joshis analyser har jag funnit viktiga iakttagelser som jag har använt och utvecklat i min egen analys av de narratologiska aspekterna. Information som han bidrar med har jag funnit värdefulla i mitt eget strävande att analysera narratologin i de tre berättelserna av Lovecraft.

Joshi har därutöver översatt *Lovecraft: A Study in the Fantastic*, av den franska författaren och litteraturkritikern Maurice Lévy. Den innehåller goda analyser av Lovecrafts litterära värld och filosofi bakom hans verk. Ett kapitel som jag fann extra intressant och väsentligt var det som handlar om den natur som de monster som Lovecraft skriver om har. Lévy talar bland annat om monstrens mänsklighet kontra omänsklighet, och olika sätt som de manifesterar sig på i Lovecrafts berättelser.

Mattias Fyhr, svensk litteraturvetare och forskare inriktad på gotisk litteratur, har skrivit boken *Död men drömmande*, som handlar om Lovecraft, med fokus på modernismen och kopplingen till ockultism. Det som jag funnit betydelsefullt för min analys är Fyhurs ingående skildringar av Lovecrafts mytologiska värld och filosofin bakom de litterära verken, och hur han kopplar det till den innersta kärnan i Lovecrafts skrivande. Den är också viktig för att förstå kraften i Lovecrafts skapande.

Den franska författaren och poeten Michel Houellebecq har skrivit en bok om Lovecrafts författarskap, vilken har översatts till svenska som *H.P. Lovecraft, emot världen, emot livet*. Han fokuserar till stor del på de sinnesintryck som Lovecraft förmedlar i sina historier och lägger stor vikt på Lovecrafts uppbyggande av atmosfär. Detta är kunskap som jag har funnit ovärderlig i min analys, då jag menar att skapande av atmosfär och stämningar har stor betydelse för förståelsen av Lovecrafts litterära skapande.

6. Analys

I analysen av de tre novellerna väljer jag att fokusera på narratologiska tekniker, ramberättelser och de metoder Lovecraft använder för att skapa en skräckinjagande atmosfär.

6.1 ”The Call of Cthulhu”

S.T. Joshi, i *H.P. Lovecraft: A Life*, beskriver att det som ger ”The Call of Cthulhu” en särskild ställning bland Lovecrafts verk är att den är ”the first significant contribution to what came to be called the ’Cthulhu Mythos’.”¹⁹ Det är här som vi för första gången blir

¹⁹ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 401f

introducerade till den berömda varelsen Cthulhu och novellen innehåller många element som skulle bli ”karaktäristiskt” för Lovecrafts prosaskrivande.

Denna novell (såväl som majoriteten av Lovecrafts prosa) är skriven ur ett första-person-perspektiv, det vill säga det är huvudkaraktären själv som berättar. I en fotnot på första sidan får vi veta att följande text är ett funnet dokument av Francis Wayland Thurston, som nu är död. Novellen låter alltså inte texten enbart tala för sig själv, utan en ”utomstående” källa säger till oss att detta är ett upphittat manuskript. Detta gör att hela novellen faller under ”falskt dokument”, ett fiktivt verk som ger läsaren illusionen av att det skulle kunna vara äkta. Denna känsla kvarstår när berättelsen är full av presentationer av andra människors utredningar, referenser till tidningsartiklar, och berättelser från ”ögonvittnen”, som enligt Houellebecq är en metod som används för att skapa en känsla av objektivitet och realism.²⁰

Kapitel ett börjar med Thurstons presentation av forskning som hans farfars/morfars bror professor George Gammell Angell ledde. Bland Angells efterlämningar finner Thurston en basrelief av en mystisk varelse som föreställer något som han beskriver som en varelse med människoliknande kropp, bläckfiskhuvud och vingar. Med klinisk exakthet beskrivs figuren:

The figure, which was finally passed slowly from man to man for close and careful study, was between seven and eight inches in height, and of exquisitely artistic workmanship. It represented a monster of vaguely anthropoid outline, but with an octopuslike head whose face was a mess of feelers, a scaly, rubbery-looking body, prodigious claws on hind and fore feet, and long, narrow wings behind.²¹

En av de få emotionella tilläggen är ”but it was the *general outline* of the whole which made it most shockingly frightful.”²²

Med detta finner han ett dokument som är döpt till ”CTHULHU CULT.” Det är första gången som namnet Cthulhu dyker upp i novellen. Dokumentet behandlar berättelsen om basreliefens skulptör H. A. Wilcox, vars mystiska drömmar vittnar om insikter om världar bortom vår, vilket väcker Angells nyfikenhet. Det är även här som läsaren stiftar bekantskap med fraser som kommer att få betydelse i berättelsen: ”*Cthulhu*”, ”*Cthulhu fhtagn*” och ”*R'lyeh*.”²³ I början får dock dessa fraser ingen förklaring, utan Lovecraft låter det passera obemärkt.

Kapitel två behandlar den andra delen av dokumentet, där Wayland Thurston blickar tillbaka sjutton år, då inspektör John Legrasse besökte American Archaeological Society för att få utlåtanden om en basrelief som konfiskerats under ett tillslag mot en mystisk kult i New

²⁰ Houellebecq, s. 79

²¹ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s.79

²² *Ibid.*, s. 74

²³ *Ibid.*, s. 75f

Orleans. Denna var väldigt lik den skulptur som Angell senare skulle få av Wilcox. Legrasse hade tidigare gjort en raid mot en sekt som offrade människor runt statyetten: de dyrkade varelser som de kallade för The Great Old Ones och den drömmande Cthulhu. Här får vi även höra en berättelse av en professor Webb, som varit involverad i en snarlik utredning av blodtörstiga kulter bland eskimåer i Grönland.

Här introduceras en fras som har blivit ett klassiskt exempel på ett ickemänskligt språk som Lovecraft själv döpte till ”R’lyehian” (r’lyehska):²⁴

*”Ph-nglui mglw’nafih Cthulhu R’lyeh wgah’nagl fhtagn”*²⁵

Denna fras översätts till: *”In his house at R’lyeh dead Cthulhu waits dreaming.”* Även här får läsaren ingen tolkning eller beskrivning av innebörden bakom dessa ord. Istället lämnas en mystisk passage från ett okänt ursprung; som Mattias Fyhr beskriver det: ”Lovecraft [...] låter oss se i skrift vad monstret säger och han låter det utommänskliga bryta in i skriften.”²⁶

Vidare återges vittnesmål från Castro, en av kultmedlemmarna som arresterades, där fler fakta om dessa The Old Ones framträder, där det avslöjas att de är bevarade i undervattenstaden R’lyeh, där översteprästen Cthulhu sover drömmande. Här blir läsaren även introducerad till ett viktigt element i Lovecrafts prosa: den mystiska boken *Necronomicon*, skriven av ”the mad Arab Abdul Alhazred”, som jag återkommer till senare i analysen.²⁷ Genom större delen av kapitlet finns det mycket referenser till rapporter, tidningsutklipp och ögonvittnen, med väldigt lite av huvudkaraktärens reflektioner. Dessutom får vi aldrig ta del av utdrag ur dessa källor; vi blir endast lämnade med hintar om dess innehåll.

Det tredje kapitlet handlar om Thurstons egna efterforskningar kring Angells dokument. Av en slump finner han en australisk tidningsartikel, som återger en mystisk incident på Stilla Havet, där ett skepp har återfunnits med endast en överlevande norrman, Johansen, ombord. Efter en attack av sjöpirater tvingas dem stranda på en ö, där alla utom norrmannen dör. Resten av historien får inte Thurston reda på, förrän han reser till Oslo och talar med Johansens änka, som i sin tur delar med sig av ett manuskript där norrmannen berättar om vad som hände på ön.

²⁴ Fyhr, s. 233

²⁵ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 81

²⁶ Fyhr, s. 224

²⁷ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 86

De anländer till en gytjig kustlinje, vilken Thurston identifierar som "the nightmare corpse-city of R'lyeh."²⁸ Öns placering pekas även ut i latitud och longitud, trots att ingen ö borde finnas just där. Där framträder även torn av ett citadell, som lämnar människorna förstummade av häpnad. Efter att ha undersökt platsen lite mer råkar de öppna en portal som väcker upp den drömmande Cthulhu. Den första beskrivningen som läsaren får är av något levande men onämnbart: "The Thing can not be described – there is no language for such abysses of shrieking and immemorial lunacy, such eldritch contradictions of all matter, force, and cosmic order."²⁹ Senare får vi lösryckta beskrivningar som stämmer överrens med basreliefen, likt "flabby claws" och "awful squid-head."³⁰ Trots att varelsen på basreliefen har beskrivits så utförligt på föregående avsnitt, så blir detaljerna väldigt vaga när den verkliga levande Cthulhu skildras. Detta kan förklaras när man läser Castros ord om dessa varelser: "They had shape [...] but that shape was not made of matter."³¹ Cthulhu och hans gelikar är varelser som under rätta omständigheter kan förflytta sig över världar, men som balanserar mellan att vara levande och döda. Människans fem sinnen har svårt att greppa synen av så främmande livsformer.

Manuskriptet avslutas med hur Johansen lyckas ramma Cthulhu med båten och fly; Cthulhu återvänder tillbaka till havet för att återhämta sig. Efter att ha läst allt detta inser Thurston att han vet för mycket, att kulten fortfarande finns där ute, och att han kanske kommer gå samma öde till mötes som Angell och Johansen. Novellen slutar vagt och olycksbådande. Även om han inte är direkt inblandad, så finns det ändå en fara med att veta för mycket. Dessutom ger slutet en obehaglig känsla om vi betänker fotnoten som nämner att Thurston är död. Dessutom står det att hans papper var *funna*; detta dokument blev aldrig publicerat medan Thurstons levde. Hittade kulten honom till slut?

När vi ser till novellens uppbyggnad är Thurstons dokumentation av Angells forskning och dessutom hans egen utredning kring detta primär. Angells upphittade dokument "CTHULHU CULT" innehåller två ramberättelser: Angells återgivande av Wilcox berättelse och Legrasses utredning. I det sistnämnda får vi ta del av utomstående vittnesmål: professor Webb och kultmedlemmen Castro. Sedan, i Thurstons egen forskning, finns ramberättelsen om Johansen om hans vittnesmål från ön där Cthulhu vaknade. Det må vara Thurston som novellen utgår ifrån, men det är inte hos honom som intresset ligger. Det är händelserna som är det viktiga, de underliggande olycksbådande hintarna, känslan att världen inte är säker, och som Mattias

²⁸ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 93

²⁹ *Ibid.*, s. 95f

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*, s. 85

Fyhr säger: ”Idén bakom novellen är nämligen att människans myter bara är mänskliga tolkningar av sanningar som vi inte kan förstå.”³² Lovecraft presenterar detaljerade beskrivningar av undersökningar av det som visar sig vara en onämbar kosmisk fasa, men i själva mötet med denna fasa blir detaljerna vaga och ofullständiga. Intrycket av Cthulhu blir obeskrivbart och förkrossande, och läsaren får en glimt av utomjordiskt liv bortom mänsklighetens fattningsförmåga. För att förstärka denna mystiska atmosfär lämnar Lovecraft flera frågor obesvarade på slutet. Blev Thurston mördad av kulten? När kommer Cthulhu tillbaka? Kommer människorna ha lika stor tur nästa gång? Sanningen bakom världens fasor finns kvar där ute och novellen erbjuder inget hoppfullt slut. Kulten lever fortfarande och en dag kommer Cthulhu att återvända.

Detta är ett typiskt exempel på Lovecrafts narratologiska tekniker när han strävar efter att skapa en kuslig atmosfär. De kliniska beskrivningarna och fokus på miljö hellre än karaktärer ger läsaren en känsla att Lovecrafts värld är mystisk och farlig. Detta resonemang kommer jag att utveckla i de kvarvarande analyserna.

6.2 *At the Mountains of Madness*

S.T. Joshi beskriver *At the Mountains of Madness* som “the greatest of [Lovecraft’s] attempts to fuse weird fiction and science fiction.”³³ Med sina tolv tämligen långa kapitel skulle det kunna argumenteras att det är en kortroman hellre än en lång novell. På grund av dess storlek har jag känt mig tvungen att göra korta summeringar av vissa kapitel och istället fokusera min analys på de delar som jag känner är viktigast till detta arbete.

Berättelsen är, precis som ”The Call of Cthulhu”, ett exempel på ett falskt dokument. Inom skönlitteraturen är ett falskt dokument en teknik som författaren använder för att skapa en falsk känsla av autencitet.³⁴ En metod som författaren kan använda sig av är att hänvisa till fiktiva dokument, rapporter, tidningar, etc. Det som vi läsare beskådar i *At the Mountains of Madness* är ett brev till en planerad expedition till Antarktis. Protagonisten har tidigare varit på en liknande resa och var med om ohyggliga saker, om vilka han nu vill berätta, för att avskräcka nästa expedition. Namnet Dyer nämns i texten i förbifarten, fast det sägs aldrig uttryckligen att det är huvudkaraktärens namn, men i ”The Shadow out of Time”, en av Lovecrafts andra noveller, finner man ett intertextuellt samband som bekräftar att

³² Fyhr, s. 104

³³ Joshi, *H.P Lovecraft: A Life*, s. 489

³⁴ “False Document”, http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/False_document.html, (3 maj 2013)

protagonisten heter professor William Dyer.³⁵ Sålunda kommer jag hädanefter använda det namnet i analysen.

Det första kapitlet börjar med att Dyer återger sin egen expedition en tid bakåt, där han och en grupp medarbetare åkte till Antarktis för att ta geologiska prover och studera eventuella efterlämningar efter forntida djur- och växtliv, då Antarktis fortfarande var grönskande. Dyer berättar även i detalj hur de sätter upp sin bas och förberedelserna kring det. Redan i berättelsens inledning introduceras vi till Dyers strikt akademiska språkbruk. Precis som i ”The Call of Cthulhu” används tekniska termer och beskrivningar frekvent, men i denna berättelse är det mer påtagligt. Lovecraft pekar till och med ut den exakta longituden och altituden för platserna som de besöker, ett grepp som också förekommer i ”The Call of Cthulhu.” Detta skapar en övertygande miljö, samtidigt som Houellebecq nämner att en vetenskaplig vokabulär har förmågan att ”skapa en sinnesförvirrad och extatisk effekt.”³⁶

I det andra kapitlet har expeditionen blivit delad i två läger, där en av forskarna, Lake, vill spendera tid på en annan plats, medan Dyer och hans grupp stannar kvar i huvudlägret. Via trådlös kommunikation och meddelanden berättar Lake om underliga fynd de funnit i en grotta. De gräver ut mystiska livsformer i isen, som först beskrivs som ”monstrous barrel-shaped fossil of wholly unknown nature [...]”³⁷ Deras fysik och skepnader, däremot, beskrivs vidare med detaljerad vetenskaplig precision:

Objects are eight feet long all over. Six-foot, five-ridged barrel torso three and five tenths feet central diameter, one foot and diameters. Dark gray, flexible, and infinitely tough. Seven-foot membranous wings of same color, found folded, spread out of furrows between ridges. Wing framework tubular or glandular, of lighter gray, with orifices at wing tips. Spread wings have serrated edge. Around equator, one at central apex of each of five vertical, stave-like ridges are five systems of light gray flexible arms or tentacles found tightly folded to torso but expansible to maximum length of over three feet. Like arms of primitive crinoid.³⁸

Beskrivningarna av varelserna, som läsaren introduceras till, är alltså inte beskådade av huvudkaraktären, utan är transkript av Lakes objektiva vetenskapliga beskrivningar. Emellertid verkar även en vetenskapsman som Lake känna att det är något utomvärldslikt som de har funnit, att döma av en av hans första beskrivningar: ”Arrangement reminds one of certain monsters of primal myth, especially fabled Elder Things in *Necronomicon*.”³⁹ Denna mystiska bok, som tidigare nämnts i ”The Call of Cthulhu”, är ett av flera exempel där

³⁵ S.T. Joshi, *The Annotated H.P. Lovecraft*, New York, 1987, s. 179

³⁶ Houellebecq, s. 68

³⁷ Lovecraft, *The H.P. Lovecraft Omnibus 1*, s. 32

³⁸ *Ibid.*, s. 33f

³⁹ *Ibid.*, s. 32

Lovecraft utvecklar sin mytologi; ett annat exempel i *At the Mountains of Madness* är att ”Cthulhu cult” nämns i förbifarten, en koppling till händelserna i ”The Call of Cthulhu.”⁴⁰

Kapitel tre och fyra berättar om då Dyer förlorar kontakten med Lakes expedition. När Dyer och hans assistenter anländer till deras läger så är allt förstört och alla forskare är slaktade. Även i en sådan situation säger Dyer: ”In spite of all the prevailing horrors we were left with enough sheer scientific zeal and adventurousness to wonder about the unknown realm beyond those mountains.”⁴¹ Här är ett av flera exempel då Dyer relaterar till deras vetenskapliga nyfikenhet när han förklarar hur de hanterar hela sin situation och alla främmande, förunderliga ting som de får beskåda. Gruppen fortsätter med att undersöka de berg som väckt fascination och nyfikenhet hos dem alla.

I kapitel fem närmar de sig bergen via flygplan; Dyer och studenten Danforth förstår att det är en mur runt en stad av sten. När de stiger in i staden slås dem av stor häpnad. Dessa syner berättar Dyer om med växande användande av starka adjektiv och erkänner att de började förlora sin tro på att deras fynd var ”naturliga.”⁴² Houellebecq ger en analys av dessa sinnesstämningar:

Det som gör det kanske djupaste intrycket när man läser Lovecraft första gången är de arkitektoniska beskrivningarna i Skuggan ur tiden [”The Shadow Out of Time”] och Vansinnets berg [*At the Mountains of Madness*]. Här mer än någon annanstans står vi inför en ny värld. Till och med rädslan försvinner. Alla mänskliga känslor försvinner, förutom fascinationen, för första gången isolerad i rent tillstånd.⁴³

Trots detta gör Dyer sitt bästa för att systematiskt återge, i detalj, perspektiv, storlek på stenblocken, material på väggarna och analys av byggnadernas strukturer. Här får läsaren beskåda Lovecraftkaraktärer som blir så överväldigande av sina upplevelser att de står passiva. Det enda sättet för dem att hantera det som sker är att analysera, undersöka och begrunda.

I följande kapitel finner de skulpturer på väggar, som de kommer fram till föreställer ”the old ones”, där de även hittar väggskrifter om deras historia. Osannolikheten att karaktärerna lyckas tyda allt detta efter bara några timmars besök är något som läsaren helt enkelt får förbise.

Hela kapitel sju tillägnas ”the old ones” och introduktionen av varelserna som kallas ”Shoggoths.”⁴⁴ Av hieroglyferna lär de sig att Elder Things var skapare av livet på jorden; de

⁴⁰ Lovecraft, *The H.P. Lovecraft Omnibus 1*, s. 35

⁴¹ *Ibid.*, s. 57

⁴² *Ibid.*, s. 63

⁴³ Houellebecq, s. 55f

⁴⁴ Lovecraft, *The H.P. Lovecraft Omnibus 1*, s. 85

byggde städer med hjälp av Shoggoths, vars begränsade intelligens gjorde att de styrdes hypnotiskt. De får reda på mer om världens historia och om Elder Things, bland annat om olika krig med andra utomjordiska raser och till slut när Shoggoths utvecklade högre intelligens. De sätter upp sig mot The Old Ones och flyttade till en undervattensstad. Forskarna börjar få en förståelse för The Old Ones, och inse att de inte är onda, utan att de bara är en annan form av medvetande, tillhörande en annan tidsålder och annan värld. Joshi beskriver varelserna som: ”[...] huge monsters who rule the universe and who, far from being hostile to human beings, are utterly indifferent to them and occasionally destroy them as we might heedlessly destroy ants underfoot.”⁴⁵ För dem är människan obetydlig och knappt värd att uppmärksammas. Precis som i ”The Call of Cthulhu” framställs i *At the Mountains of Madness* att människan är underordnad The Old Ones, att det finns varelser i vår värld som är långt avancerade än oss. Det åttonde kapitlet behandlar The Old Ones bosättningar, hemmiljöer och slutligen deras civilisations förfall.

I kapitel nio följer vetenskapsmännen en tunnel, som leder till en grotta, vilken i sin tur avslöjar efterlämningar av det förstörda lägret. Sedan följer, i kapitel tio, en färd i mörka korridorer där de påträffar gigantiska albinopingviner, vilket i kapitel elva leder till upptäckten av kroppar av dödade Old Ones.

Här hör protagonisterna ett mystiskt läte, som de identifierar som ”Tekeli-li! Tekeli-li!”, vilket är en referens till Edgar Allan Poes kortroman *Narrative of A. Gordon Pym*. Mot slutet av Poes verk kommer denna passage: ”Many gigantic and pallidly white birds flew continuously now from beyond the veil, and their scream was the eternal Tekeli-li! as they retreated from our vision.”⁴⁶ I Poes berättelse får detta mystiska ljud ingen förklaring, ej heller i *At the Mountains of Madness*. Detta grepp var ett medvetet beslut från Lovecraft för att skapa en atmosfär som är ”vague and inconclusive, so as to end the novel on a note of portentous mystery.”⁴⁷ Under resten av berättelsen finns ljudet närvarande, som något oförklarligt, något som plågar såväl karaktärerna som läsaren. Den intertextuella betydelsen i detta drag av Lovecraft blir mer påtaglig när man har i åtanke att även *Narrative of A. Gordon Pym* också handlar om en resa, som sträcker sig till, bland annat, Antarktis. Båda verken innehåller samma känsla för mystik och förundran, vilket Lovecraft ville förmedla, samtidigt som det är en subtil hyllning till skräcklegenden Edgar Allan Poe.

⁴⁵ Joshi, *The Annotated H.P. Lovecraft*, s.13

⁴⁶ *The Complete Tales and Poems of Edgar Allan Poe*, New York, 1982, s. 882

⁴⁷ Joshi, *The Annotated H.P. Lovecraft*, s. 329

Vid den här punkten känner Dyer och Danforth på sig att något väsen finns bland dem. De får panik och börjar fly ifrån något som de inte kan se. Denna jakt skildras med förvirring, panik och växande vansinne hos Danforth. Slutligen ser dem vad det är som de flyr ifrån: en levande Shoggoth. Trots att Dyer menar på att det är omöjligt att beskriva varelsen med exakthet, så gör han ett försök:

It was a terrible, indescibable thing vaster than any subway train – a shapeless congeries of protoplasmic bubbles, faintly self-luminous, and with myriads of temporary eyes forming and unforming as pustules of greenish light all over the tunnel-filling front that bore down upon us, crushing the frantic penguins and slithering over the glistening floor that it and its kind had swept so evilly free of all litter.⁴⁸

Såsom i ”The Call of Cthulhu” gör karaktären ett försök att beskriva en främmande varelse så exakt som möjligt, men ändå är det svårt att få ett grepp om den ohyggliga bilden som träder fram. Ironin med dessa detaljerade skildringar är att de ändå inte presenterar en tydlig helhetsbild. Det finns inga tydliga associationer, utan ”formlösa” skepnader som läsaren (såväl som berättelsens karaktärer) har svårt att föreställa sig.

I det sista kapitlet berättar Dyer om när de lyckas fly från berget och flyger iväg i deras flygplan. När de svävar ovanför bergen vänder sig Danforth om. Då får han se något som får honom att skrika av skräck, vilket slutligen leder till vansinne. Dyer själv ser aldrig vad det var som skrämde Danforth och får ingen förståelig förklaring. Danforth kan bara hinta att det var en demonisk glimt av något som till och med Old Ones fruktade. Med en berättelse fylld av kosmiska fasor blir det svårt att föreställa sig att något sådant existerar. Läsaren har redan blivit introducerad till vederstyggliga och ohyggliga varelser. Kunskapen att det finns ting där ute som *överträffar* dessa blir en förkrossande insikt när läsaren trodde att karaktärerna hade undkommit de värsta fasorna. Dyer berättar att Danforth stundtals har yttrat ord och fraser med mystisk innebörd, som ”the color out of space”, ”the proto-Shoggoths”, ”Yog-Sothoth”, varav inga av dem får någon förklaring här, medan vissa får sin förklaring i Lovecrafts andra verk.⁴⁹ Här fyller också mystiken en funktion: detaljer som inte får en uppenbar förklaring tenderar att bygga upp en frustration och ängslighet över ting som karaktärerna inte kan hantera.

Även om de två huvudkaraktärerna undkommer fasorna, så kvarstår ändå många frågetecken. Vad var det som Danforth såg i bergen? Kommer nästa expedition att åka dit trots Dyers varningar (även om slutet antyder detta)? Huvudkaraktärerna stoppade ingenting, utan räddade bara sig själva. Fasorna finns fortfarande kvar och det finns ingenting som tyder

⁴⁸ Lovecraft, *The H.P. Lovecraft Omnibus 1*, s. 133

⁴⁹ *Ibid.*, s. 138

på att de kommer att stoppas. Det finns även hintar att hans varning kan vara förgäves, vilket ökar känslan av hopplöshet och fasa.

Trots att berättelsen är ganska lång, och att den beskriver mycket i stor detalj, får vi sällan faktiskt *se* något. Det är inte förrän på slutet som karaktärerna får se en riktig Shoggoth; dessförinnan är det endast genom väggmålningarna som karaktärerna har fått en idé om vad som finns i staden och bilden av the Old Ones. Joshi säger: ”The real focal point of *At the Mountains of Madness* is the Old Ones. [...] There is, however, even more to it than this. It is not merely that the Old Ones become the secondary ‘horrors’ in the tale; it is that they cease, toward the end, to be horrors at all.”⁵⁰ Det akademiska språket och förhållningssättet reducerar the Old Ones till vetenskapliga observationer, samtidigt som det inte reducerar något av mystiken kring dem, såväl som fascinationen över deras främmandeskap. Dessutom så ligger det så mycket mystik kvar när berättelsen är slut: ljudet ”*Tekeli-li!*” får ingen förklaring, såväl som fraserna och orden som den vansinniga Danforth yttrar, vilket lämnar en atmosfär av obehag och gåtfullhet, trots en stundtals vetenskapligt klinisk berättelse.

Här presenterar jag fler exempel på hur det kliniska, vetenskapligt förankrade, språkbruket bidrar till Lovecrafts skapande av atmosfär, såväl som användandet av metoden falskt dokument som bidrar till en falsk känsla av autencitet. Här ges också fler exempel på hur karaktärerna inte får lika stort fokus som de främmande miljöerna och de utomjordiska varelserna, för att förstärka sina tankar att människan är obetydlig i den stora helheten.

6.3 ”The Shadow over Innsmouth”

Denna novell skiljer sig på en punkt jämfört med de andra två berättelserna som har analyserats. ”The Shadow over Innsmouth” är en presentation av en händelse, men det är inte en berättelse som uttryckligen kan ses som ett ”falskt dokument”, utan snarare en prosaberättelse om personliga erfarenheter, som inte direkt gör anspråk på att vara ett falskt dokument. Den beskrivs inte som en presentation av fakta, eller ett försök att vetenskapligt förklara övernaturliga händelser, utan en mer ”personlig” novell, baserat på huvudkaraktärens känslor och erfarenheter. Den enda ledtråden vi får till varför han har skrivit denna text är: ”But at last I am going to defy the ban on speech about this thing.”⁵¹ Emellertid nämns det ingenting om att någon har funnit detta dokument, eller om huvudkaraktären har gett texten till någon, eller om det har publicerats, utan såvitt man vet finns den i huvudkaraktärens ägo.

⁵⁰ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 491

⁵¹ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 263

Berättarrösten, skriven i första personsperspektiv, är namnlös, men i Lovecrafts efterlämnade anteckningar får vi veta att han tänkte sig namnet Robert Olmstead.⁵² Därför kommer jag att använda det namnet när jag hänvisar till protagonisten.

Första kapitlet består i Olmsteads beskrivningar av en serie utredningar och tillslag som regeringen gjorde mot staden Innsmouth. Det beskrivs objektivt och utan känslor. Vidare berättar Olmstead att han hamnade i Innsmouth efter att ha rest runt i USA och tyckte att Innsmouth lät intressant. På en station håller en biljettförsäljare på en station en monolog där han berättar om Innsmouth, dess vägar, miljöer och invånare. Redan här får man en aning om att allt inte står rätt till med staden: "Nobody around here or in Arkham or Ipswich will have anything to do with 'em, and they act kind of offish themselves when they come to town or when anyone tries to fish on their grounds."⁵³ Vidare besöker han ett bibliotek, där han finner mer om Innsmouths historia. Här presenteras vi även till The Esoteric Order of Dagon, en hemlig kult i staden, som är ett lika viktigt element som Cthulhu Cult är i "The Call of Cthulhu." De nämner även mystiska händelser förknippade till det svarta revet vid kusten kallat Devil Reef.

I andra kapitlet anländer Olmstead till Innsmouth. Det första intrycket läsaren får av Olmsteads tankar är hans äckel över invånarna. Han erbjuder en detaljerad beskrivning av en vidrig busschaufför, följt av den sista raden: "His oddities certainly did not look Asiatic, Polynesian, Levantine or negroid, yet I could see why the people found him alien. I myself would have thought of biological degeneration rather than alienage."⁵⁴ Detta kommer senare i novellen att få benämningen "the Innsmouth look", synonymt för invånarnas fränstötande och underliga fysik.

Där framträder ett tema som blir genomgående i "The Shadow over Innsmouth": degenerering, förruttnelse och förfall. Novellen bygger helt och hållet på idén om ett fruktansvärt och nästan onämnt genetiskt förfall. Detta används inte bara för associationsrikedomens skull, utan också som teoretisk stomme i berättelsen.⁵⁵ Även S.T. Joshi säger att degenerering är en viktig punkt i berättelsen, men att den är annorlunda än vad vi har sett tidigare: denna handlar om sexuell relation mellan människor och vattenvarelser.⁵⁶ Detta återkommer jag längre fram i analysen.

⁵² Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 496

⁵³ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 266

⁵⁴ *Ibid.*, s. 271

⁵⁵ Houellebecq, s. 70

⁵⁶ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 498

Innsmouth är känd för sin fiskeverksamhet. Stanken av fisk är något som uttryckligen nämns i miljöbeskrivningarna: "Pervading everything was the most nauseous fishy odour imaginable."⁵⁷ Genom novellen blir denna stank också ett uttryck för den allomfattande degenereringen. Även de "Innsmouth look"-besmittade invånarna blir en del av detta; Olmstead tillägger i sin beskrivning av busschauffören: "He was evidently given to working or lounging around the fish docks, and carried with him much of their characteristic smell."⁵⁸ I slutet av första kapitlet använde Olmstead beskrivningen "the ancient town of decay and desolation"⁵⁹ och i andra kapitlet fortsätter de detaljerade beskrivningarna som förstärker detta. Byggnaderna beskrivs som förfallna och söndriga, med miljöer som är ödsliga och ofta tomma på människor.⁶⁰ Levy menar att detta är ett typiskt drag hos Lovecraft: "The Lovecraftian fantastic is manifestly decadent: The bizarre does not fall from space to terrify or confound, but to corrupt. It is a type of gangrene that gnaws, wears away, and finally rots the familiar world through and through."⁶¹

Läsaren introduceras till vad som verkar vara en av de få normala människorna i staden: ett sjuttonårigt affärsbiträde. Han är mer än villig att berätta om stadens invånare och speciellt om "Old Man" Marsh, den mystiska ägaren till raffinaderiet i staden och hans familj. Olmstead får en karta av biträdet och information om den nittiosexåriga alkoholisten Zadok Allen, som kan berätta hans erfarenheter av staden, även fast de ses som en galnings svammel.

Större delen av det tredje kapitlet är Zadoks egna minnen och upplevelser av allt som hänt i Innsmouth under nästan ett sekel. Det är han som nämner "The Deep Ones", kapten Obed Marsh som var den i Innsmouth som upptäckte dem och startade rituella offer till vattenvarelserna Dagon för att bli värbärgade. I utbyte mot rituella människoeffter fick de all fisk i havet som de kunde begära. Olmstead avfärdar Zadoks berättelse som förvirrade minnen och fantasier.

Eftersom detta är ett ungefärligt återgivande, är det inte heller säkert att det är exakt just detta som han sade; vi får lita på huvudkaraktärens minne när vi läser detta. Dessutom så blir detta ett dubbelt exempel på en "opålitlig berättare." Huvudkaraktärens återgivande av Zadoks ord omöjligt kan återberätta Zadoks *exakta* ord, därför att det aldrig i texten nämns något om att Olmstead tog anteckningar under tiden. Dessutom kan vi inte helt och hållet lita

⁵⁷ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 274

⁵⁸ Ibid., s. 271

⁵⁹ Ibid., s. 270

⁶⁰ Ibid., s. 273

⁶¹ Lévy, s. 38

på autenciteten i Zadoks egna ord. För det första har han varit alkoholist länge och sålunda kan det ha påverkat både hans minne och synen på sina egna erfarenheter. För det andra så dricker han whisky *under tiden* som han berättar historien till Olmstead. Zadok blir en ramberättelse, därför att hans berättelse återges av huvudpersonen – och hans position blir intradiegetisk, eftersom det fortfarande är huvudkaraktären som återger Zadoks ord.⁶² Joshi utvecklar:

Zadok occupies a structurally important place in the narrative: because he has witnessed, at first hand, the successive generations of Innsmouth folk become increasingly corrupted by the Deep Ones, his account carries irrefutable weight, in spite of Olmstead's harried attempt to dismiss it as the ravings of a senile toper. Olmstead could not possibly have come by this information in any other way, even by some laborious course of historical research.⁶³

Kapitlet avslutas med att Zadok blir galen av fruktan och paranoia, tror att något kommer från havet mot honom, och flyr in mot staden. Olmstead följer efter, men han är försvunnen. Vi läsare får dra slutsatsen att han mötte sin död, för han dyker aldrig upp mer i berättelsen.

Det fjärde kapitlet berättar om natten som Olmstead är tvungen att stanna i Innsmouth, när han får reda på att det är något fel på den sista bussen ifrån staden. Han checkar in på ett hotell, för att morgonen därpå åka vidare. När han hör fotsteg utanför rummet, och ljudet av nycklar som försöker öppna dörren, flyr han från byggnaden. Med hjälp av kartan han fick av affärsbiträdet försöker han orientera sig för att hitta en väg ut. Detaljerat skildrar Lovecraft vilka gator Olmstead rör sig genom och hur han undkommer sina förföljare, som dock börjar patrullera staden i sökande efter honom. Han söker sig i första hand till järnvägsstationen.

När han väl kommer dit får han för första gången bevittna The Deep Ones, som har kommit till Innsmouth från Devil Reef, genom vad som verkar vara ritualer av The Order of Dagon. Först beskrivs Deep Ones som ”a grotesque, malignant saraband of fantastic nightmare”, för att efteråt gå in på precisa detaljer om deras fisk- och grodliknande fysik.⁶⁴ Denna syn får Olmstead att svimma. Houellebecq utvecklar anledningen till en sådan reaktion:

Ansatta av hemska förnimmelser betar sig Lovecrafts figurer som stumma, orörliga, totalt maktlösa, förlamade betraktare. De skulle vilja fly, eller sjunka ner i barmhärtig medvetlöshet. Men tyvärr. De står som fastnaglade, medan mardrömmen tar form omkring dem, samtidigt som syn-, hörsel-, lukt- och känsel förnimmelserna mångdubblas och förstärks i ett avskyvärt crescendo.⁶⁵

⁶² Skalin, s. 183

⁶³ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 499

⁶⁴ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 311

⁶⁵ Houellebecq, s. 63

Dessa sinnesförnimmelser finns alltså även vid skildring av monster med stor del mänskliga drag, precis som vid de nästan formlösa vederstyggelserna i de tidigare analyserna. Till skillnad från de andra berättelserna som har analyserats, där människan är obetydlig, har människorna större fokus här. I ”The Call of Cthulhu” och *At the Mountains of Madness* är det de kosmiska fasorna som det sätts störst vikt på. I ”The Shadow over Innsmouth” får människan en större betydelse i berättelsens tema: stadens förfall och förfallet med ”the Innsmouth look” påverkar människorna mycket mer påtagligt, till skillnad från de föregående två berättelserna, där fasorna till största delen finns i skuggorna. The Deep Ones är främmande varelser, men samtidigt finns det även människor som blir förvandlade till likadana varelser, vilket har sagts tidigare, genom sexuell relation mellan The Deep Ones och invånarna i Innsmouth. Dock finns det fortfarande något så djupt främmande i deras karaktäristik att det blir samma reaktion även fast de har mänskliga drag. Något som också är värt att belysa är hierarkin bland Lovecrafts skapelser. Exempelvis är Cthulhu bunden till jorden medan vissa andra varelser är bundna till tid och rymd, som den ofta i andra verk benämnda Yog-Sothoth; Cthulhu har Dagon som underordnad, vilken i sin tur är mästare över The Deep Ones.⁶⁶

I femte kapitlet frågasätter Olmstead allt som han hade varit med om. När han lämnar staden åker han tillbaka hem och talar med regeringstjänstemän om allt som hände, vilket till slut ledde till utredningarna som Olmstead nämner i början av novellen. Sedan hoppas han att allt kommer att lugna ner sig.

Tiden passerar. Under åren som följer börjar han göra efterforskningar kring hans familjetrad och upptäcker slutligen att han är en del av Marshfamiljen. Han börjar dessutom få underliga drömmar. Här får vi dessutom fler referenser till den mytologi som nämnts i de två tidigare berättelserna i analysen. Mot slutet beskriver Olmstead en dröm där han inser, ”For the present [the Old Ones] would rest; but some day, if they remembered, they would rise again for the tribute Great Cthulhu craved”; vidare berättar Olmstead att han för första gången såg en Shoggoth ”and the sight set me awake in a frenzy of screaming.”⁶⁷ Shoggoths förekommer givetvis i *At the Mountains of Madness*, ännu ett exempel på hur Lovecraft väver ihop sin värld och mytologi.

Mot slutet av novellen blir temat förfall ännu mer uppenbart. Innsmouth är en ruttnande, förfallen stad. Olmstead förfaller rent psykiskt i paranoia och mardrömmar. Till och med Olmstead kropp utsätts för ett förfall när, mot slutet, även han börjar få ”the Innsmouth look.”

⁶⁶ Lévy, s. 83

⁶⁷ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 316

Både hans utseende och hans förstånd degenereras, så att han till slut blir en av dem. Berättelsen slutar också med att han villigt har accepterat det, och tänker ta med sig en av hans kusiner till ”that lair of the Deep Ones” och väl där ”dwell amidst wonder and glory for ever.”⁶⁸

Slutet lämnar oss läsare med samma känsla av hopplöshet som i ”The Call of Cthulhu” och *At the Mountains of Madness*: insikten av att fasorna fortfarande finns där ute, karaktärerna har inte förhindrat någonting, och att mörkret fortfarande är överhängande. Om man dessutom har i åtanke att den genetiska dekadensen är något som kan sprida sig från varelse till människa, lämnar det ännu en hopplös tanke: vem som helst skulle, i praktiken, kunna ”smittas” av detta.

Trots att ”The Shadow over Innsmouth” lägger fokus på en enda karaktär och hans öde mer än vad de andra analyserade berättelserna gör, visar jag även här hur Lovecraft använder kliniskt språk och detaljerade beskrivningar av miljöer för att skapa en obehaglig atmosfär, och hur genomgående detta är i en stor del av hans prosa.

6.4 Språkets och stilens betydelse

Joshi säger: “There is no denying that Lovecraft appeals on many levels, to many different types of readers [...].”⁶⁹ Han ger exempel att unga personer brukar tilltalas av det exotiska, det onämnbare, det skräckinjagande. När folk blir äldre ser man honom annorlunda; intellektualiteten i hans verk blir mer påtagande, och värdigheten i hans författarskap. Det är vid mer noggrann läsning som Lovecrafts språkliga stil och filosofiska grund framträder. Joshi lägger också fram sina tankar att Lovecrafts styrka ligger i att han lägger ner tid och möda på atmosfär istället för pragmatiska idéer, något som flertalet science fictionförfattare förmodligen inte skulle uppskatta.

Denna mörka atmosfär, som har grunden i idén att mänskligheten är meningslös i den kosmiska helheten, skapar han genom att inte lägga vikt på mänskliga karaktärer; alla känslor förutom skräck är oviktiga och det blir sterilt, känslolokalt, och hopplöst. Joshi lägger fram sina tankar om Lovecrafts stil: “What makes Lovecraft’s style so distinctive is its mingling of scientific precision and lush Poe-esque rhetoric.”⁷⁰ Här lägger Joshi fram vikten av språkets vetenskapliga karaktär av Lovecrafts skrivande och hur viktigt det är i hans berättartekniker, något som har illustrerats i de tre analyserna. Retorikdelen är något Joshi nämner tidigare i

⁶⁸ Lovecraft, *The Best of H.P. Lovecraft*, s. 317

⁶⁹ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 655f

⁷⁰ *Ibid.*, s. 653

samma kapitel: "There is, to be sure, a heightened rhetorical element in his tales, but it is clear that the effect Lovecraft was seeking was a kind of incantation whereby the atmosphere generated by language creates an awed sense of the strange reality of the unreal."⁷¹

Detta är något som även Houellebecq belyser:

I Lovecrafts verk är impressionism bannlyst. Det handlar om att skapa svindlande litteratur, och det uppstår ingen svindel utan en viss disproportion i skalan, utan en viss sammanställning av det minutiösa och det obegränsade, det punktuella och det oändliga. Därför att han vill skapa en känsla av jämvikt – figurerna förflyttar sig mellan noggrant angivna platser, men de balanserar vid avgrundens rand.⁷²

Vidare tar Joshi upp kritiken mot Lovecraft, som bland annat innefattar avsaknad av dialoger, vilket ofta begränsar sig till enbart monologer. Joshi menar att även detta bidrar till att skapa en distans från människan utan istället fokusera på själva berättelsen i sig.⁷³ Han lägger ner större möda på utarbetande av miljöer och atmosfär än personporträtt. Houellebecq argumenterar också för att detta snarare är något positivt för hans berättartekniska metoder: "[...] den avsiktliga plattheten hos Lovecrafts figurer ökar trovärdigheten i hans universum."⁷⁴

En intressant, och viktig, detalj är att Lovecraft ofta bryter mot skrivregler som många författare anser vara viktigt i skönlitterärt berättande, exempelvis sparsamt användande av adjektiv. Det ironiska är att, i sina råd till andra författare, ger han råd som han själv frekvent bryter mot.⁷⁵ Faktum är att i novellerna som han skrev i sin ungdom lägger han ner energi på personporträtt, men det var något som han avlägsnade sig från när hans skrivande utvecklades på äldre dagar. Detta visar hur Lovecraft minutiöst planerade sitt språkbruk och sina berättelsestrukturer.

Lovecraft har blivit ökad för sina outtalbara namn till sina kosmiska favoriter. En viktig poäng med detta, dock, är att Lovecrafts språk är "utommänskligt", inte nonsensord.⁷⁶ Namnen Cthulhu och R'lyeh, till exempel, innehåller en föräning till det utomjordiska och det främmande. Lovecraft ansåg att användandet av utomjordiska namn i sin samtids science fiction var fåniga då dessa "utomjordiska språk" hade vårt eget språk som grund, varav hans egna kompositioner var ett försök att presentera ett språk som är totalt främmande från vårt eget. De främmande fraser och språk som Lovecraft använder är inte exakta; det är stavningar

⁷¹ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 652f

⁷² Houellebecq, s. 75

⁷³ Joshi, *H.P. Lovecraft: A Life*, s. 652

⁷⁴ Houellebecq, s. 63

⁷⁵ *Ibid.*, s. 36

⁷⁶ Fyhr, s. 225

och uttal till den grad som människan är förmögna att uttrycka med våra andningsorgan.⁷⁷ Detta skapar också en distans från dessa varelser, trots att varelsena stundtals beskrivs väldigt minutiöst och detaljerat.

7. Slutdiskussion

Ett språk som har kritiserats för att det är sterilt, uppstylat och komplicerat – hur kan detta vara viktigt för att förstå en författare som Lovecraft?

Många av Lovecrafts berättelser är skrivna i första personperspektiv: det är huvudkaraktären själv som berättar till oss. Trots att berättelserna blir relativt personliga finns ändå ett sterilt språk närvarande, som är vetenskapligt förankrat. Även i det illustrerande exemplet med ”The Shadow over Innsmouth”, där vetenskap inte står i fokus, finns det närvarande. Jag menar att detta fyller ett syfte. Lovecraft lägger så mycket fokus på människans obetydlighet (såväl som faror som alltid finns närvarande) att språket blir ett viktigt verktyg för att uppnå den känslan.

Jag tog Zadok Allen från ”The Shadow over Innsmouth” som ett exempel på ”opålitlig berättare”, eftersom hans återgivande av gamla händelser måste ha påverkats av sitt stora alkoholintag. Men kan man inte se alla karaktärerna i mina analyser som opålitliga? Thurston i ”The Call of Cthulhu” refererar mycket till artiklar och referenser, men ändå är det i slutändan hans eget återgivande av fakta som han har funnit, som inte har med honom direkt att göra. I Dryers fall, från *At the Mountains of Madness*, finns det desto mer vetenskaplig fakta, eftersom stora delar av de första kapitlen består av citat från vetenskapliga kollegor som protagonisten själv inte kan bedöma. Denna ”opålitlighet” bidrar till att läsaren inte bara är aktsam på textens innehåll; läsaren kan inte vara fullständigt säker på att karaktärerna berättar hela sanningen, eller om det finns detaljer som karaktärerna har råkat glömma bort att nämna. Det ökar känslan av att man inte kan lita på något i Lovecrafts värld.

Atmosfären och de kosmiska fasorna i Lovecrafts värld blir, ironiskt nog, mer påtagliga när de beskrivs vetenskapligt och kliniskt. Han ger läsaren stundtals detaljerade, kliniska beskrivningar av varelser och kosmiska fasor, där läsaren bombarderas av det vidriga och ohyggliga. Paradoxalt nog innebär inte alltid detta att läsaren får en helhetsbild av fasorna. Trots att basreliefen av Cthulhu beskrivs i detalj så blir den ”levande” varelsen svårare för karaktärerna att förklara. Detsamma gäller de vetenskapliga förklaringarna av The Old Ones i *At the Mountains of Madness*. The Deep Ones i ”The Shadow over Innsmouth” har flera

⁷⁷ Fyhr, s. 225

mänskliga drag och beskrivs sålunda i mycket fysisk detalj, men ändå framställs dem som fador som är svåra att beskriva med rättvisa.

Ett annat grepp som Lovecraft använder sig av är att låta huvudkaraktärerna drabbas av häpnad och förfäran när de står inför det fasansfulla och fantastiska. Detta inkluderar såväl icke substantiella monster som Cthulhu och Shoggoths, men även människoliknande varelser som Deep Ones. Lovecraft fokuserar ofta på att sinnesintryck överväldigar karaktärerna. I ”The Call of Cthulhu” så överväldigas karaktärerna av både Cthulhu själv men även den ”ofarliga” basreliefen. Protagonisterna i *At the Mountains of Madness* överväldigas av de storslagna utomjordiska synerna och arkitekturen till den grad att konceptet fruktan knappt finns längre. The Deep Ones i ”The Shadow over Innsmouth” är så pass motbjudande att sinnesintrycken blir förstärkta, vilket bidrar till överväldigande skräck.

Karaktärerna själva blir betydelselösa. Det som betyder något i berättelsens kärna är atmosfären och skräcken. Lovecraft fokuserar inte på personporträtt. Det är inte människorna som är det viktiga, det är mytologin och känslan av häpnad inför det fantastiska. Just på grund av att mytologin är en helhet, och att delar av denna går in i varandra i större delen av alla hans berättelser, bidrar med större helhet och större skräck. Denna helhetskänsla förstärks även med hjälp av realistiska detaljer och ramverk, exempelvis när Lovecraft, i både ”The Call of Cthulhu” och *At the Mountains of Madness*, pekar ut latitud och longitud för platserna som det utspelas på. Hans världsuppbyggnad känns mer ”verklig” när han erbjuder läsaren exakt lokalisering för händelserna han berättar om.

Karaktärerna i Lovecrafts universum står sällan segerrika vid en konfrontation med kosmiska fador. I mina tre analyser finns skräcken kvar, såväl som känslan att allt hopp är förlorat. De har inte ”besegrat” några av hoten som de ställs inför; i bästa fall har de uppskjutit det, eller helt enkelt flytt ifrån dem. Alla de kosmiska fasorna som berättelserna kretsar kring finns fortfarande kvar även efter att handlingen är slut. De mörka hoten finns kvar och vi är inkapabla att stoppa dem.

Varelserna är utomjordiska, bortom människans fattningsförmåga. Detta är också en anledning till att personporträtten tas bort. Människan är oviktig. För att förstärka det främmande och utomjordiska använder han sig av ickejordiska namn och fraser som inte har något gemensamt med människans språk; ”Cthulhu” och ”R’lyeh” är exempel på outtalbara namn som förnimmer något utomjordiskt och främmande. Språket r’hyleiska bidrar med detta, såväl som när Lovecraft lånar Edgar Allan Poes fras ”*Tekeli-li! Tekeli-li!*”. Varelserna i sig själva är inte onda, utan bryr sig inte om mänskligheten.

8. Sammanfattning

Jag har analyserat tre verk av H.P. Lovecraft för att få en skissartad inblick i hur hans stundtals kritiserade akademiska och vetenskapligt bottnade berättarspråk kan skapa atmosfär och skildra kosmiska faser. I analysen framkommer det att Lovecrafts vetenskapligt detaljerade beskrivningar av främmande varelser och miljöer skapar en känsla av autenticitet. Dock framkallar ändå Lovecraft en atmosfär av alienation och skräck genom att betona varelsernas och miljöernas främmandeskap, genom att låta karaktärerna passivt och förundrat bevittna ting som får dem att svimma, eller rent av förlora förståndet. Dessutom står ofta många frågor obesvarade när berättelserna är över. Detta skapar en hopplöshet som förstärks av att karaktärerna inte står i centrum, utan det är de kosmiska faser som för handlingen framåt, där människan är obetydlig och chanslös.

Källförteckning

Tryckta källor

Abbott, H. Porter, *The Cambridge Introduction to Narrative*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, sjätte upplagan 2005

Cobley, Paul, *Narrative*, Routledge, London, 2001

Fyhr, Mattias, *Död men drömmande: H P Lovecraft och den magiska modernismen*, Ellerströms förlag, 2006

Houellebecq, Michel, *H.P. Lovecraft: Emot världen, emot livet*, svensk översättning Kennet Klemets, Fischer & Co, 2005

Joshi, S.T., *H.P Lovecraft: A Life*, Necronomicon Press, West Warwick, 1996

Lévy, Maurice, *Lovecraft: A Study in the Fantastic*, translated by S.T. Joshi, Wayne State University Press, Detroit, 1988

Lovecraft, H.P., *The Best of H.P. Lovecraft*, introduction by Robert Bloch, Del Rey Books, New York, 1982

Lovecraft, H.P., *The H.P. Lovecraft Omnibus 1: At the Mountains of Madness and Other Novels of Terror*, introduction by August Derleth, HarperCollinsPublishers, London, 1993

Skalin, Lars-Åke, ”Narratologi – studiet av berättandets principer”, *Litteraturvetenskap – en inledning*, red. Staffan Bergsten, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2002

The Annotated H.P. Lovecraft, annotations by S.T. Joshi, Dell Publishing, New York, 1997

The Complete Tales and Poems of Edgar Allan Poe, Penguin Books, New York, 1982

Elektroniska källor

“False Document”,

http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/False_document.html (9 mars 2013)

Stéphanie Genty, ”Apparent truth and false reality: Michael Crichton and the distancing of scientific discourse”, <http://asp.revues.org/290> (18 mars 2013)

“S.T. Joshi’s Web Site 2010”, <http://www.stjoshi.org/> (9 mars 2013)